

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРИРОДНО – МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ
ДЕПАРТМАН ЗА ГЕОГРАФИЈУ, ТУРИЗАМ И
ХОТЕЛИЈЕРСТВО

Бојан Кордић

ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ПЛАВНА

Дипломски рад

Нови Сад, 2007.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ
ДЕПАРТМАН ЗА ГЕОГРАФИЈУ,
ТУРИЗАМ И ХОТЕЛИЈЕРСТВО

Бојан Кордић

ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ПЛАВНА

Д и п л о м с к и р а д

Н о в и С а д, 2007.

СА Д Р Ж А Ј

УВОД	3
ТУРИСТИЧКО-ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ	4
ПРИРОДНЕ ТУРИСТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ	7
РЕЉЕФ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ	7
КЛИМА КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ	9
ВОДЕ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ	12
БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ	13
ДРУШТВЕНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	14
КРАТКА ИСТОРИЈА	14
СТАНОВНИШТВО	17
ПРИВРЕДА.....	19
МОРФОЛОГИЈА НАСЕЉА.....	22
НАЈЗНАЧАЈНИЈЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ	24
АРХЕОЛОШКА НАЛАЗИШТА	24
ЦРКВЕ.....	25
ОСТАЛЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ	27
ЕТНО-ГАСТРОНОМСКЕ ВРЕДНОСТИ.....	29
ТУРИСТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ У ОКОЛИНИ СЕЛА.....	30
КНИН	30
ИЗЛЕТИШТА	31
МАТЕРИЈАЛНА ОСНОВА ТУРИЗМА.....	34
САОБРАЋАЈ	34
РЕЦЕПТИВНИ КАПАЦИТЕТИ	35
ПОСТОЈЕЋИ И ПОТЕНЦИЈАЛНИ ОБЛИЦИ ТУРИЗМА	36
ЗАКЉУЧАК	38
ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ	39

УВОД

Када се прилази залеђу Книнске крајине из правца Западне Босне комуникацијом Босанско Грахово - Книн већина посетилаца доживљава неописив осећај мистичности коју овај географски простор пружа. Високе планине са скоро 2.000 метара надморске висине својим голим травнатим врховима указују на специфичност овога подручја. Између тих планина и побрђа у питорескном крашком пољу се сместило једно од највећих села Далматинске загоре које већ споменом његовог имена изазива интересовање. Ово насеље названо Плавно, по плављеном пољу на коме егзистира вековима, пружа безброј занимљивости које га чине интригантним. Богато културно-историјским чињеницама, на судару два типа климе, обogaћено посебнијм људима и њиховим културним индентитетом даје изразиту жељу да му се приближите у потпуности.

Ову тема дипломског рада је изабрана из више разлога. У Плавну је рођена мајка аутора овог рада. Као дете у њему је аутор рада провео сва своја лета и распусте и тако га осетио у свој својој необичности. Да би се све ово схватило на прави начин човек мора да посети ово место, сагледа га у времену и простору те да тако на најбољи начин упозна спој природе и човека.

Слика 1. "Почетна страница интернет презентације Плавна"
(Извор: www.plavno.net)

Предмет овог дипломског рада су туристички потенцијали села Плавна и могућности њиховог туристичког активирања.

Циљ је да се утврди право стање туристичких потенцијала и вредности, како би се потпомогао развој туризма у овој руралној средини и на тај начин побољшао живот житеља овог села.

Задатак овога рада је да покуша приближити могуће опције развоја туризма на овом простору.

Методе које су коришћене при изради овога дипломског рада су: теренски рад, аналитичко-синтетичка обрада литературе и других извора, графичка, статистичка, картографска, компаративна као и метод критичности. Све ово заједно даје комплетан приказ могућег развоја туризма у овом природном окружењу.

ТУРИСТИЧКО-ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

На крајњем северном делу Далмације, 18 km северно од Книна сместило се Плавно. Плавно се налази на $44^{\circ}10'00''$ северне географске ширине и на $16^{\circ}10'23''$ источне географске дужине. То је микрорегија малог крашког поља које је са свих страна окружено планинама. Село Плавно је дакле брдско подручје које се пружа правцем север-југ, на дужини од 14 km и ширини око 7 km. Површина самог поља износи 8 km^2 , највише под ливадама. Просечна надморска висина овога крашког поља износи 446 метара (www.plavno.net).

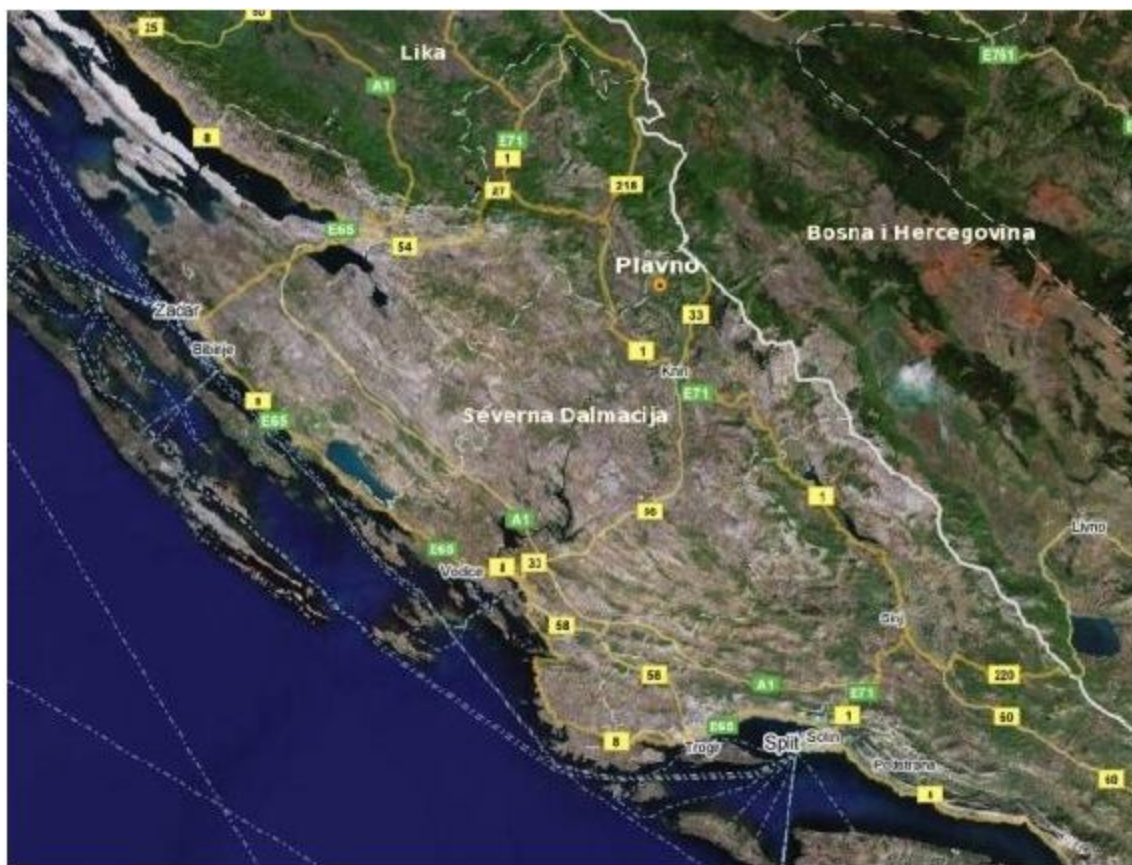
Смештено је на самој граници Лике, Западне Босне и Далмације, што му је, нарочито у прошлости давало изузетан значај. Иако се налази на тремеђи Плавно апсолутно гравитира према Книну и Далмацији. Административно-територијална припадност Плавна книнској комуни последица је његове природне гравитације. Плавно је седиште парохије Српске Православне Цркве сплитског архијерејског намјеснештства. Данас Плавно припада Шибенско-Книнској жупанији у саставу Републике Хрватске. Само село је разбијеног типа ишарано многобројним засеоцима. Засеоци су: Русићи, Родићи, Бурсаћи, Кривошије, Грмуше, Ђумићи, Перићи, Грубори, Вукобрати, Ђурићи, Курајице, Алфировићи, Опачићи, Торбице, Дубајићи, Вундуци, Петровићи, Маринковићи, Асани и Јовичићи.

*Карта 1. Плавно са засеоцима
(Размер: 1:100000; Извор: Војногеографски институт Београд, 1971)*

Саобраћајна повезаност Плавна са околином је релативно слаба. Једина асфалтна комуникација је пут Плавно - Книн кроз кањон реке Радљевац у дужини од 18 km. Осим тога

постоји и локални пут од коцке Плавно - Бендер. Према другим правцима, односно странама света, постоје само планинске стазе које су последица неприступачног терена. Тако постоје стазе према северу до Личке Калдрме, те према истоку према Стрмици. Што се тиче положаја Плавна у односу на Босну и Херцеговину, ова држава се налази источно од Плавна те се до граничног прелаза Стрмица долази комуникацијом Плавно - Голубић - Стрмица у дужини од 23 km. Даље од овог граничног прелаза води правац северо-западно према Бања Луци у Републици Српској која представља велик емитивни центар. Најмања удаљеност Плавна од Јадранског мора износи 75 km путем према југо-западу где овај правац завршава у Пировцу на мору. Удаљеност Плавна од великих градских центара као што су Шибеник, Задар и Сплит такођер није превелика, поготово је важно, ако се узме у обзир чињеница да Задар и Сплит имају своје аеродроме. Ове чињенице су наравно значајне ради туристичких кретања, јер Плавно као туристичка дестинација која може развијати ову делатност има релативно повољан положај у односу на ова кретања.

*Слика 2. Положај Плавна у северној Далмацији- сателитски снимак
(Извор: www.googleearth.com, 2007)*

Што се тиче железничких комуникација ту је Плавно имало више среће. Важна комуникација која додирује Плавно је пруга Загреб - Сплит, па тако Плавно има и своју железничку станицу Плавно - Отон која се налази северо-западно и од центра села је удаљена око 7 km. Осим ове комуникације постоји и Унска пруга преко Личке Калдрме, али ова веза није приступачна Плавну због планина Велики Гологлав и Бобије преко којих се мора прећи да би се пришло овој станици.

Карта 2. Положај Плавна у Хрватској
(Размер: 1 : 3.500.000; Извор: www.map-of-croatia.co.uk, 2007)

ПРИРОДНЕ ТУРИСТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

Плавно и његова околина обилују различитим природним вредностима које чине да Плавно буде занимљиво и погодно за развој туризма. За развој туризма сигурно ће велики значај имати рељеф, клима, воде и биогеографске вредности.

РЕЉЕФ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ

У атару Плавна се јасно запажају три геолошко–петрографске целине. На вишем окопољском простору, нарочито западној и северној страни, потпуно превладавају тријаски доломити. Падине источног и јужног дела изграђене су од шкриљаца, док је само поље састављено од старијих стена у подлози и млађих наплавина на површини. Наплавне насlage се константно повећавају због овакве геолошке грађе јер је као таква подложна ерозији.

Највећи део Дошнице, као и део Радљевца протиче верфенским наслагама. Западно од Орловице истиче се отпорнија Пљешевица и Црни врх, док се на простору између Плавна и Стрмице истиче поменута Орловица састављена од тријаских и јурских кречњака. Верфенске насlage пружају се дуж целе источне стране поља и континуирано се продужују на север између доломита. Западни окопољски простор састављен је од доломита, благо нагнутих према пољској равни.

*Слика 3. Плавањско поље – поглед са северо–источне стране
(Фото: Б. Кордић, 2007)*

Данашњи рељеф је тектонски предиспониран, на коме је диференцирана ерозија касније стварала разноврсне облике. Већ је споменуто да се дебеле наплавне насlage у пољу повећавају. Снажни ерозијски процеси најзапаженији су на јужном и источном делу атара Плавна, односно на вододржљивим и огољеним подлогама са којих је одношење материјала веома видљиво. Према томе за данашњи изглед рељефа битни су: тектонски процеси и диференцирана ерозија.

Главна набирање овог простора из доба терцијара нешто су модификовано издизањем између плиоцена и плеистоцена. Ове процесе у плеистоцену замењује ерозија и денудација које су дале данашњи изглед рељефу.

Територија села Плавна је завала смештена између планинског оквира. Површинске воде

истичу дубоким долинама. Зато се у рељефу Плавна битно издвајају: планински оквир, долине Радљевца, Дошнице и Црних потока те пољска завала. Плавно је према истоку уоквирено Орловицом (1.201 m) и Гологлавом (1.027 m) иза којих се још источније протеже дубока долина Бутишнице. Овде се на планинске огранке Пљешевице надовезује планински низ Динаре. Преко овога простора, кроз Русића драгу, Плавно је преко превоја високог 700 метара повезано са суседном Стрмицом и долином Бутишнице. Северну страну Плавна отвара долина Црних потока која је и гранични део Плавна према Босни и Херцеговини. Овуда пролази стари пут, једина директна веза Плавна са Доњим Тишковцем и Босном и Херцеговином. На овом простору доминирају узвишења Гологлав (1.196 m) и Главица (1.044 m). Северо-западно и западно Плавно је високом Бобијом (1.248 m) и ниском Китом (676 m) одвојено од личке заравни у којој се нешто западније усекала дубока долина Зрмање.

Слика 4. Тронежа Западне Босне, Лике и Далмације (Фото: Б. Кордић, 2007)

Јужну, најшире отворену страну Плавна затварају Жабинац (540 m), Пљешевица (725 m) и Црни врх (659 m). Радљевац је у овом делу између Жабинца и Пљешевице усекао дубоку долину, којом у највећем делу отичу површинске воде Плавна према Книнском пољу и Бутишници. На југозападној страни између Ките и Жабинца високог 500 метара води једини колски пут који повезује Плавно са Книном и суседним селима. Све ове планине имају велик значај у потенцијалном развоју туристичке делатности на овом простору. Превасходно се њихова атрактивност огледа у стрмим падинама погодним за планинарење, затим врховима без много вегетације који сами по себи изазивају визуелну пажњу код обичног путника намерника, а самим тим омогућавају своје потпуно валоризовање од стране туристичке тражње.

Плавањско поље је равница. Око равнице се налазе падине планина са којих површинске воде наносе много еродираног материјала. Због овога је ова равница засута дебелим слојем наплавног материјала па је сасвим сигурно да је ово село ради овог хидрографског прецеса и добило свој данашњи назив. Топоним Плавно је дакле, славенског порекла. Тиме отпадају

претпоставке неких археолога да би се ту могао налазити *municipum Splonum*, од којег је настало име Плавно. Дно поља је заравњено те се благо спушта од севера према југу. Најнижи део поља (400 m) се налази на југу где Радљевац истиче са пољске равни (*Шеша, 1965, 4*).

Овакав рељеф атара Плавна значајно може уоквирити туристичку понуду овог села. Планине са великим бројем врхова на релативно малом простору, водотокови чији ниво воде може порасти од апсолутно сушног до бујице, непрегледни ливадски простори, долине Радљевца и Црних потока са својим стрмим странама су вредности које омогућавају остваривање врло богате туристичке понуде.

КЛИМА КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ

За разматрање климатских прилика у Плавну најзначајније су метеоролошке станице у Книну и Шибенику те кишомерне станице у Стрмици, Грачацу и Плавну.

Температура. Један од најважнијих климатских елемената за развој туризма, али и других привредних грана јесте температура.

Пошто је Плавно смештено на самом почетку планинског залеђа Далмације, може се очекивати да ће температурни односи бити модификовани рељефом те да ће се нешто разликовати од односа у Книну. Кретање средњих месечних температура у Книну показује да су најтоплији месеци у години јул (22,3°C) и август (21,7°C), док су најхладнији јануар (3,5°C) и фебруар (5,4°C). Ови односи су приказани на табели 1.

Табела 1. Средње месечне и годишње температуре ваздуха у Книну (1961 – 1980)

	Ј	Ф	М	А	М	Ј	Ј	А	С	О	Н	Д	Год.
Книн	3,5	5,4	7,9	11,8	16,4	20,0	22,3	21,7	18,0	13,3	8,3	4,5	12,8

Плавша, 1997

На релативно ниске температуре у зимском периоду утиче продор хладних ваздушних маса са севера.

Разлика између средњег максимума и средњег минимума износи 13,7°C, док је разлика између апсолутног максимума и апсолутног минимума уочљиво велика (36,2°C).

За летњих месеци у време продора ваздушних маса из планинског залеђа температуре се спуштају ниско и утичу на спорије дозревање пољупривредних култура. Жетва пшенице у Плавну се обавља 45 дана касније него у шибенском приобалном простору.

За зимских месеци, нарочито јануара и фебруара, средњи минимум се креће нешто изнад 0°C . Апсолутни минимуми могу бити веома ниски, па је 6. фебруара 1956. године измерена температура од –18,4°C . Ипак ниске температуре зими нису особито штетне, осим ако су ниске температур дуге, зимске ноћи ведре, а на земљи нема снежног покривача. При таквим временским условима највише страдају жита и виновелоза. Ниске температуре на овом простору узрокују појаву мраза који наноси велику штету пољупривредним културама. И средњи минимуми указују да пролетња захлађења знатно утичу на пољупривредне културе. Нарочито много страдају културе чија је распрострањеност значајна у медитеранском простору. Пролетња разлика екстремних температура износи 39,9°C, што указује на велику температурну промењивост, условљену лакшим загревањем и бржим хлађењем континенталног залеђа. Релативно ниске температуре успоравју дозревање кукуруза и посебно грожђа. Берба грожђа у Плавну обавља се крајем октобра што је 25 до 20 дана касније него у приобаљу (*Шеша, 1965, 15*).

Ветрови. Због разлика над Јадранским морем и над планинским залеђем јављају се

знатна колебања у ваздушном притиску. На овим просторима ветрови најчешће имају регионални карактер, али уз њих се јављају и локални. Најзначајнији регионални ветрови овог простора су северни или бура и јужни или југо. Највећу частину има бура 323%, а пошто североисточни (64%) има све особине буре, онда се њен значај још више повећава. Максимална частина северног ветра појединих година достиже 440%, а минимална је око 250%. Бура је ветар са највећом јачином (3,1° Бофорове скале), а чешћи је у хладнијем делу године, мада се јавља и лети. Углавном је хладан ветар, дува на ударе доносећи ведро време, а тада је у планинском залеђу снег. По частини затим долази јужни ветар - југо (92%), а исте карактеристике има југоисточни ветар (50%). Југо је углавном влажан и релативно топао ветар, који доноси највећи део укупне количине кише. Ветрови из осталих праваца мањег су значаја. Ветрови уопште имају велик значај, па су домунантни типови времена названи по њима: тип трајне буре, тип трајног југа, тип стално ведро време и тип промењиво влажног времена. Бура на овим просторима је најизраженија ујутро, а најслабије изражена је између 12 и 13 часова. У годишњем ходу частина буре и југа је већа у хладном делу године. Учесталост и снага ових ветрова опада у топлијем делу година (Плавша, 1997, 31).

Табела 2. Средња частина правца и тишина и средње брзине ветрова у Книну (1961-1980) (А – частина, Б – јачина)

Смер ветра	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	C
А	32,3	64	44	50	92	43	43	34	307
Б	3,1	2,9	2,0	2,4	2,1	2,0	1,7	2,0	

Плавша, 1997.

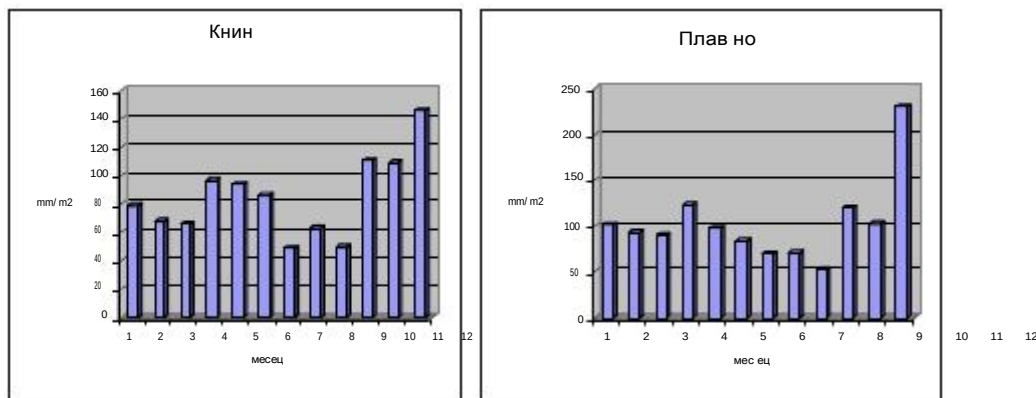
Влажност ваздуха је један од важних елемената у развоју биљака, а има и знатног утицаја на функционисање људског организма, као и на стварање магле, облака, кише и снега. Просечна годишња вредност релативне влажности за Книн је 66 и по степену влажности то су ниске вредности. Годишњи ток релативне влажности ваздуха је у обрнутом односу према годишњем току температуре ваздуха. Код Книна највеће вредности релативне влажности су у новембру (73%), а затим у децембру (72%) и јануару (70%), што се поклапа са највећом облачношћу и максимумом падавина, а најниже у јулу (59%). Због положаја Крајине на контакту два климатска типа знатна су колебања релативне влажности током дана и месеца. Највеће вредности влажности су измерене ујутро у 7 часова, а најмање у 14 часова (Плавша, 1997, 32).

Облачност и осунчавање. Облачност као важан климатски елемент има утицаја на интензитет и дужину Сунчевог зрачења. Просечна годишња облачност у Книну је 5,2 десетине, док је највиша у новембру 6,2, а најмања у августу 3,6. Већа је на вишим просторима, а најнижа изнад Кистањске површи. Лети је облачност везана за ране поподневне часове, када се након интензивног испартавања, стварају облаци, Међутим, облаци се кратко задржавају и нестају између 17 и 18 часова (Плавша, 1997, 32).

Падавине. На овим просторима падавине се највећим делом излучују у облику кише. Кише су чешће, дуготрајније и слабијег интензитета, током хладнијег дела године. У топлијем делу године кише углавном имају карактер краткотрајних плускова, који могу донети више штете него користи. Станице на вишим надморским висинама имају већу количину падавина. Просечна годишња количина падавина у Книну износи 1.148 mm, а у Плавну 1.447 mm. Ове количине падавина знатно су веће него на острвима и уз саму обалу. Код Плавна апсолутно максимална количина падавина код већине месеци прелази 200 mm, што указује и на орографски карактер овог села. Минимална количина падавина у Плавну је у јулу, што се поклапа са највишом температуром, најдужом инсолацијом, те са најмањом релативном влажношћу и

облачношћу, У јулу, најмање падавина има Книн (52 mm), док Плавно има (57 mm). Током лета кише су обилне, али ретке, плусковите и веома краткотрајне. Изразите суше јављају се сваких 3-5 година (Плашиа, 1997, 34).

Графикони 1 и 2. Средња месечна и Годишња количина падавина у Книну и Плавну за период 1961-1980

Плашиа, 1997

Град се на овим просторима јавља ретко. У Книну су просечно три дана годишње под градом. Иако је ова појава ретка, може изазвати велике штете, посебно ако се појави у топлијем делу године. Град најчешће падне у априлу, јуну и јулу. За снег се исто може рећи да у нижм деловима није честа појава, али пошто Плавно има просечну надморску висину око 400 метара ова појава је нешто чешћа и дужа но није изражена због утицаја топлијих ветрова који могу да делују са приморског подручја. Осим тога планашко поље је са северне и источне стране затворено високим планинама па је тако смањен утицај хладнијих ветрова који долазе са високих подручја Западне Босне (Шеша, 1965, 15).

ВОДЕ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ

У пољском простору Плавна, нарочито јужном и источном делу појављују се стална врела и водотоци. Виши окопољски простор је безводан и има све хидрографске карактеристике крша.

Плавном протиче поток Радјевац са притокама Китом са десне, те Кунајицом и Дошницом са леве стране. Из северног дела атара Плавна отичу Црни потоци према Бутишници. Воде са атара Плавна отичу дубоко усеченим долинама у верфенским шкриљцима. Зато су понори врло ретка појава, иако је Плавно типично поље у кршу. Једино у западном делу поља, где су кречњачки одсеци најизраженији, постоји еставела “Пећина”, која никада не пресуши, али у којој разлика у нивоу воде, између сушнога и кишнога доба године износи преко седам метара. У источном и јужном делу, поред великог броја сталних среће се мноштво повремених извора - врела. Неки извори, као Башинац и Бусовића точак, стварају потоке који су нарочито снажни у кишном делу године.

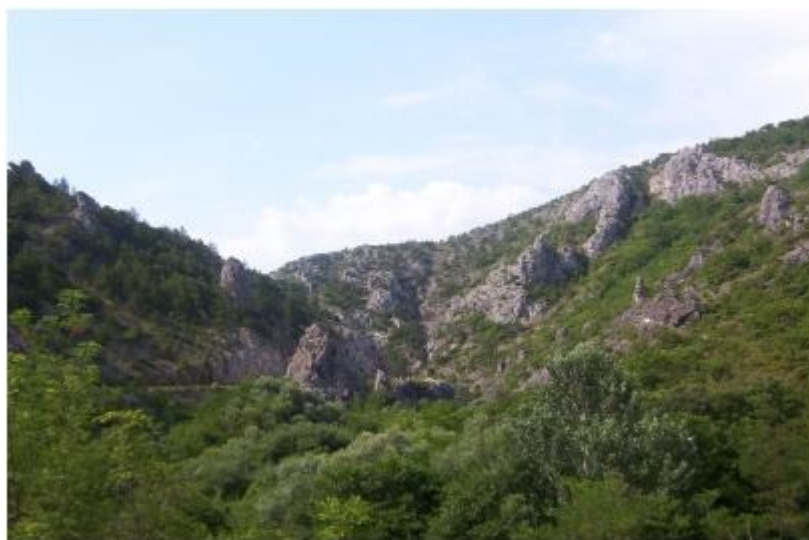

Слика 5. Вода у “Пећини” (Фото: Б. Кордић, 2007)

Радљевац извире у западном делу поља, кратким делом тече кроз Плавно у којем и прима највећи део површинских вода, а затим дубоко усеченом долином тече према Книнском пољу. На самом улазу у Книнско поље прима са леве стране поток Дошницу, тече западним рубом поља и код Книна се улива у Бутишницу, а ова нешто ниже у Крку. Далеко највеће количине воде протичу Радљевцем у јануару, што је у складу са годишњим распоредом падавина. Поред сталних, тада оживе и многи повремени извори, па се велике количине воде иу окопољског простора сливају у Радљевац. Једнако и у исто годишње доба повећавају се воде Дошнице и Црних потока.

Стални извору пружају лепе могућности наводњавања једног дела обрадивих површина, посебно је наводњавање олакшано у источном делу поља. Сељаци сматрају да се у Плавну пре грађанског рата (1991-1995) наводњавало преко 80 ха обрадивих површина.

Проблем ерозије и денудације у Плавну веома је озбиљан. Честе и нагле јесење кише, поред сталних токова, стварају снажне вододерине које у пољски простор доносе огромне количине материјала. Све ове бујице припадају сливу Радљевца и Дошнице. У борби против ерозије и денудације сусрећемо на падинама вештачке асоцијације багрема, затим терасаста земљишта и обрадиве парцеле попречно положене на смер нагиба зељишта.

Слика 6. Долина Радљевца на излазу из Плавањског поља (Фото: Б. Кордић, 2007)

Применом ових биолошких и техничких објеката који су утицали на смањење ерозионог деловања воде, проблем заштите пољупривредних култура овде није решен. Штете које бујице чине, нарочито у јужном и источном делу поља веома су велике. Сељаци су присиљени да се неравноправно боре са природном стихијом из које ова последња, бар за сада, излази као победник (*Шеша, 1965*). Наравно туристичка атракција ових водених токова се огледа у њиховој снази током зимског периода када својом буком маме пажњу. Осим тога највећу туристичку вредност дакако има долина Радљевца јер је богата стрмим каменитим литицама те кањонским сужењима која делују веома импресивно.

БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ

Клима, рељеф и земљиште су фактори који утичу на понашање биљног и животињског света. Такав утицај је наравно био присутан у прошлости па све до данашњих дана. Девастација шума од стране човека је веома утицала на промене у живом свету овога краја. Крчењем шума долазило је до ерозије, па је та појава утицала на померање тла које је наравно, утицало на биљни и животињски свет. Подручје Плавна није јако богато шумама пре свега и због петрографског састава земљишта и климатских прилика. Док се у петрографском саставу земљишта код појединих делова истичу становите разлике, климатске прилике у Плавну су једнаке. Снажни и хладни продори буре који се на махове спуштају из планинског залеђа, механичким и физиолошким својствима битно утичу на биљни покров Плавна. Састав земљишта у пољском простору и на окопољским странама различит је и знатно утиче на различитост биљног покрива. Ободне стране поља и виши делови састављени су од доломита и кречњака, док је дно поља покривено дебелим наплавинама растреситог материјала. Само растресити материјал на дну поља даје одличну педолошку основу за биљно раслиство. Зато се и по количини и по саставу биља наплавни део разликује од окопољског простора. У првом делу преовладавају вештачке, а у другом делу природне асоцијације. У вишим пределима преовладава црни граб, док је у нижим деловима знатно засупљенији бели граб. Сиромаштво плодног тла на вапненачкој основи условило је распрострањеност црног а поготово белог граба.

Од природних асоцијација измешаних са грабом значајни су храст и јасен. У Плавну се осим сена сечењем лисника много користе у зимској исхрани коза. Шикаре храста, граба и јасена знатно су раширене на брдским падинама јужног дела Плавна, док су голети више распрострањене на западном делу. Осим ове три врсте доста је распрострањен багрем који је распрострањен на верфенским падинама источног и југоисточног дела Плавна. У пољском простору значајна је јасика. У нижем делу поља, око Башинца и Радљевца, се могу наћи врба и јаблан. Шумске колоније су значајно уништаване од стране човека. Данас је тај процес заустављен те се та промена врло лако уочава.

Слика 7. Цвет “Ива”
“Петровац”
(Фото: Б. Кордић, 2007)

Слика 8. Цвет
(Фото: Б. Кордић,

Од биљног света у Плавну се још могу срести маслчак, затим цвет Ива, Петровац, Хајдучка трава, брусница, срчаник, камилица, коприва и друге.

Шуме окоплавањских планина насељавају дивље животиње: медведи, вукови, дивље свиње, лисице, зечеви и др (Шеша, 1965). Фонд вепова се посебно повећао у последње време због опште познате ситуације избивања локалног становништва. Ово повећавање броја дивљих свиња је и утицало да се у Плавну оформе државна ловишта. Само село Плавно иначе, нема оформљено ловачко друштво.

Слика 9. Птица “Кос” (Фото: Б. Кордић, 2007)

Данас преостали становници Плавна имају много проблема са штетом коју њиховој стоци наносе вукови који се услед горе наведених разлога без страха спуштају у плавањско поље у потрази за храном.

Плавањски простор краси велико богатство птичијих врста као што су: орао, тетреб, кос, ћук, сојка и друге.

ДРУШТВЕНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Плавно је насеље са веома дугом и бурном историјом, без обзира што његова величина не указује на то. Догађаји су се испреплитали заједно са људима и утицали на њихову културу, али без обзира на многобројне власти које су прошле Плавном народ на овом подручју је успео да сачува свој индентитет. Осим тога, сачували су се и традиционални облици привређивања. Ова констатација указује да се историја Плавна може веома добро искористити у сврху туристичке пропаганде.

КРАТКА ИСТОРИЈА

Могућност обраде наплављеног тла, добри услови за развој сточарства и сталне површинске воде које иначе нису карактеристичне за динарски простор, условљавали су најранију појаву становништва у Плавну. Од видљивих трагова живота у том простору још се запажају предисторијске Градине, затим Међине из доба римске владавине, те средњовековна утврда. Топоним Плавно се први пут спомиње у папирима из XV века. Данас се на терену запажају остаци старог града Туклеца, споменутог у нагодби између мађарског краља Жигмунда и Млечана из 1433. године. О Плавну из средњег века зна се само то да су у њему пребивали велможе. Најпознатији је Тома Бојнички, вицебан за време бановања Петра Таловца. Интересантно је напоменути да се сви историјски споменици налазе у делу Плавна који је најплоднији, а уједно се налазе на путу који је водио преко суседне Стрмице у Босну.

Почетком XVI века значајна су турска продирања у ове крајеве. Турци су освојили Книн 1522. године. Сасвим је сигурно да је и Плавно у овом периоду пало у турске руке. Доласком Турака дешава се нагло осимарошење, а затим и нагла емиграција становништва. Због овога се губи вредна историјска документација, па се мало зна о прошлости Плавна. Само неки записи феудалаца указују на то да су сточарство и земљорадња биле развијене привредне гране.

Лоше прилике за време турске власти и погранични положај Плавна битно су утицали на привредне прилике. Плавно је често мењало привредне делатности. При таквим околностима сточарство је било најважнија привредна грана. Бошко Десница у “Историји котарских ускока” истиче да су “крајишници навалили из Обровца у Плавно те без осетљивих губитака одвукли 1 000 глава ситне стоке” (*Десница, 1950, 231*). То је било 1684. године у време великих превирања. Четири године касније Турци су напустили Плавно. Нетурско становништво је највероватније емигрирало у Котаре, на млетачку територију. Иначе, Плавно је 1692. године било потпуно пуст крај.

Писани документи из 1692. године пружају важне податке за утврђивање старости и порекла данашњег становништва у Плавну. На основу уговора којег су начинили са Венецијом становници са турске територије из места Билаја код Петровца у западној Босни кренули су на млетачку територију. Преко 5 000 становника Срба у једном маху дошло је у Плавно и околна места: Зрмању, Пађене, Мокро Поље и Отон. Досељенике су предводили Павоа Ђурић, Никола Перић и Тодор Зорић. И данас у Плавну постоје суседства са наведеним презименима од којих су Ђурићи далеко најмасовнији. Ђурићи су смештени усред села на најплоднијем делу поља. Сасвим је сигурно да је Паво Ђурић као вођа имао могућност првог избора.

Слика 10. Туклеч (Фото: Б.Кордић, 2007)

Природна средина пружала је могућност становништву да се бави земљорадњом и сточарством. Од досељавања становништва поткрај XVII века па до данашњих дана, то су биле и остале једине привредне гране. За ове просторе је важно споменути да се народ увек супротстављао окупаторима и непријатељима. Тако су, на овим просторима дизани многи устанци. Два најважнија устанка су сигурно устанак против Турака који је трајао од 1875. до 1878. У њему су учествовали добровољци из многих села Крајине па тако и из Плавна, Голубића, Стрмице, Отона и Полача. Од тих добровољаца 17 је погинуло (Плавша, 1997, 78). Деценијама после неуспеха црнопоточног устанка у народу се испољавало разочарење што због тог пораза, као и слома устаника у другим крајевима Босне и у Херцеговини, што због тога што није учињен већи корак у остварењу вековног сна, уједињења Срба. Плавањци су ту тежњу испољили у још неколико прилика. Учествовали су као добровољци у Српској војсци у Првом светском рату, а када је пролонгирано уједињење дела Далмације у новостворену државу Срба, Хрвата и Словенаца, а то подручје анектирали Италијани, у Дошници код Плавна је 5. септембра 1919. године дошло до сукоба мештана и италијанских артиљераца, у којем није било жртава. Након тога ови простори улазе у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, касније названа Краљевина Југославија. Други исто тако важан догађај јесте устанак против фашизма дана 27. јуна 1941. Тада се српски народ тремеће супротставио усташком терору. Након Другог светског рата на овим просторима се формира СФР Југославија те све до грађанског рата 1991-1995 овде влада мир. Распадом Југославије, године 1991. се формира Република Српска Крајина у поновној тежњи српског народа да сачува своја права која је изгубио стварањем новог устава Републике Хрватске. Након пет година сукоба и преговора Хрватска војска и полиција нападају Крајину 05.08.1995. године те у три дана протерују 220.000 становника. Многа имања су уништена и спаљена, а дан данас се води као нестало око 2.000 лица са подручја Крајине.

СТАНОВНИШТВО

Први попис становништва Плавна био је 1857. године (табела 3.), а последњи до 2001. године. Према првом попису у Плавну је живело 13 st/km², што је знатно мање него у пољима горње Крке, где је тада живело 39,7 st/km².

Од 1857. до 1961. године уочљив је константан пораст броја становника, осим у пописним годинама 1880. и 1921.

Табела 3. Број становништва Плавна од 1857. до 2001.

1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.
1.731	1.825	1.680	1.984	2.059	2.294	2.059	2.403	2.573	2.719	2.519	2.414	1.925	1.618	350

Извор: Стрмица - људи и догађаји, 2005

Пад броја становника у осамдесетим годинама XIX века условљен је исељавањем у крајеве око реке Уне. Пораст после Другог светског рата последица је великог природног прираштаја. После 1953. долази до пада броја становника као последица погоршања економског стања (занемаривање крша у коме је током другог светског рата био велик број четника) и миграција село град као и одлазак на рад у иностранство. Године 2001. је регистровано само 350 житеља. У селима око Босанске Крупе сусрећу се презимена као у Плавну. Међу старијим сељацима живе приче њихових очева о великом исељавању у западну Босну после Аустро-Угарске окупације 1878. године.

Према подацима управе школе, сви ученици са завршеном основном школом напуштају Плавно, уписују се у средње школе или траже запослење ван Плавна. Од 1957. до 1960. године 97 младића и девојака са завршеном школом напушта Плавно. Значајна су послератна исељавања у Книн и Војводину. Сматра се да данас у северним низинским крајевима живи око 170 домаћинстава из Плавна. Таква исељавања су била изражена шездесетих година прошлог века. После тог периода становници се највише селе у Руму и Батајницу. Ово исељено становништво се и у новим подручјима бави изразито пољупривредом.

На исељавање битно утиче и привредни развој који омогућује запошљавање радне снаге из привредно слабије развијених крајева. Највише је емигрирало мушко становништво, што је било везано лакшим запослењем у привреди. То се примети из полне структуре становништва 1961. године. Тада је број жена у Плавну већи за 9,5%. На основу свих ових података се да закључити да је годинама прираст становништва био велик, али и број исељених у тим временима. Значајна друштвена збивања у прошлости битно су се одразила на старосну и полну структуру становништва. На ово су највише утицала два светска рата. Релативно мали број лица између 14 и 19 година последица је другог светског рата, док се ратне прилике првог светског рата одражавају на на добној структури становништва од 39 до 44 године старости. Наравно, последњи грађански рат у бившој Југославији 1991-1995. године је драматично утицао на становништво уопште.

Слика 11. и 12. Ретки житељи Плавна после 2001. (Извор:www.plavno.net)

Становништво Плавна готово да је и нестало. Готово сво становништво се иселило, а после 1997. мали број се вратио. Старосна структура Плавна данас је негде око 70 година у просеку, а број становника Плавна по попису из 2001. године био је скоро осам пут а мањи него 1953, а скоро пет пута него 1991. По националности у Плавну је преовлађивало српско становништво са 98,7% све до 1995. када се догодило протеривање свог живља у тзв. ослободилачкој војно-редарственој акцији “Олуја”. Тада је од 50 становника који су остали у Плавну 23 убијено. Остало су други народи који су били махом службеници те нису били везани за овај крај. За Плавно је карактеристична и чињеница да је без обзира на дугу традицију учења био релативно велик број неписмених, негде око 28%. Иначе, у Плавну је писменост почео ширити Доситеј Обрадовић. У периоду између Другог светског рата и грађанског рата 1991-1995. у Плавну су биле оформљене три основне школе, тако да је становништво постајало све образованије. Данас, све три школе су уништене, а деце више нема.

ПРИВРЕДА

У Плавну су дуги низ година владале привредне гране које карактерише традиционалност. Најзаступљеније међу њима су биле, а и данас су, пољопривреда, сточарство, виноградарство и пчеларство.

Пољопривреда. На овом простору скоро све обрадиве површине се налазе у пољу и странама над пољем, док се сасвим мали део налази у долини Дошнице, а још незнатнији око Црних потока. У срдњем и јужном делу поља који су најнижи, распрострањено је гајење кукуруза. Ту су и ливаде, али само у делу који је чешће под водом и није прикладан за обрађивање. Северни и источни део поља такођер покривају обрадиве површине. У првом делу превладава пшеница, а у другом, ради могућности наводњавања, кукуруз и повртларске културе. Виногради су углавном на нижим падинама окопољског простора.

Оранице обухватају 76% обрадивих површина на којима су најраспрострањеније житарице, које покривају преко 87% ораничних површина. Од горе наведених култивисаних биљака мање је заступљено гајење поврћа. При развоју привредних делатности у Плавну највећи проблем који се јављао је била аграрна пренасељеност, што је подразумевало велики број становника на малу количину обрадивих површина. У Плавну је 60-тих година 20. века живело 266 становника по обрадивом km^2 поља. Што је за шест становника више него у пољима горње Крке. Због свега овога проблем аграрне пренасељености је био велик проблем. Осим тога привреда Плавна никада није ни могла доживети јачи прогрес јер је снага приноса увек била недовољно велика. Парадоксално, тек сада у Плавну је могућ испалтив пољопривредни развој пошто је број становника нагло опао, али због неповољне старосне структуре нема ко да ради.

Плавањско поље је веома погодно за узгој кромпира и купуса, али дозревање наведених култура је временски неповољно. Кромпир дозрева крајем лета, а купус крајем јесени па је смањена могућност њиховог пласмана на суседном приморском туристичком тржишту.

Позитивна оријентација у Плавну је била усмерена на производњу воћа. Воћарство је увек имало добре потенцијале због повољне климе но стаблима није дата довољна пажња при њиховој заштити.

Мада се винова лоза узгајала и раније узгоју винских сорти пажња се почела придавати тек седамдесетих 20. века. Ова земља је погодна за узгој винове лозе и пружа лепе услове за развој виноградарства. Највећи проблем представљају климатске прилике, када би оне биле погодније ова грана би била веома заступљена. На овим просторима број чокота винове лозе је растао врло брзо. Већ 1955. године он је износио 432.288 чокота, а од тога способно за плод 288.000. Данас се углавном, саде виногради са широким редовима (слика 13), код којих је обрада веома олакшана. У плавањским виноградима се највише гаји ласина, куч и плавина (црне сорте) и дебит те мараштина (плава сорта).

Слика 13. Плавањски виноград (Фото: Б. Кордић, 2007)

Једна од главних привредних грана у Плавну је сточарство. По природним условима и структури тла, нарочито окопољског простора Плавно је изразито сточарски крај који се једино пашним сточарењем увек могао искористити. Помањкањем других услова, првенствено површина засијаних крмним биљем, нерационалном испашом, те сиромаштвом сељака одувек је сточарство било екстезивно. Ни данас се прилике нису много измениле, па је сточарство задржало карактеристике које је имало и у прошлости. Ситна и слабо ухрањена стока са малим приносима млека, меса и вуне основна је карактеристика сточарства. Од крупне стоке превладава говедо, које се користи при обради земље. Задњих година пре грађанског рата дошло је до наглог пораста броја коња који потискују говедо као запрежну стоку. Интересантно је уочити да је у то време број магараца био два пута већи него број коња. Магарац се задовољава скромном исхраном коју налази на оскудним окопољским пашњацима и врло ретким травним површинама у пољу, док се коњ храни сочном травом и концентрираном сточном храном. Из истих разлога већи је број оваца (преко 5000) него говеда (око 800). Како су житарице најбитнија ставка у исхрани становништва, а количина никада није задовољавала потребе, узгајању свиња се поклањала мала пажња. Перадарство је имало малу заступљеност у исхрани становништва, а како су услови за узгој слаби, оно је занемарено.

Пошто је сточарство једна од најважнијих привредних грана у Плавну тако је традиција пашњака веома изражена. Распрострањеност пашњака (68,8%) знатно је већа него у пољима горње Крке, а и испаша на њима је знатно квалитетнија па то знатно утиче на побољшање сточног фонда. На овим пашњацима је некада долазило 30 грла стоке по 1 ha, што је изразито повољно за испашу. Некада су се ови пашњаци сусретали са проблемом побољшања квалитета испаше. Јављала се интензивна испаша у пролетњим периодима када трава има најбоље услове за регенерацију. Зато су приноси са пашњака били релативно мали. Данас наравно, тај проблем више не постоји из већ наведених разлога. У летњим месецима стока се изгонила на Бобију, Гологлав и Орловицу (*Шеша, 1965*).

Слика 14. Пчелињак (Фото: Б. Кордић, 2007)

Пчеларство је привредна грана која се у Плавну почела развијати 80-тих година 20. века. Непосредна близина планинског залеђа, те богатство багрема засађеног на верфенским падинама пружају изврсне услове за развој ове гране. Пошто је временом прихваћен савремени начин пчеларења оно је добило још веће значење.

Слика 15. Пашњаци на Гологлаву (Фото: Б. Кордић, 2007)

Што се тиче кућне радиности она је традиционално постојала у Плавну све до грађанског рата у бившој Југославији 1991-1995. Од заната који су превладавали је било предење вуне, пошто је овај крај познат по узгоју оваца. Од испредене вуне су се израђивале постеље, кошуље и разни други одевни предмети. Данас, ова делатност се може пронаћи само у траговима.

МОРФОЛОГИЈА НАСЕЉА

Плавно је насеље са великим бројем заселака, скоро сви засеоци смештени су на додиру поља и околних планина. Како нема изразито сточарског и пољоделског становништва већ се ове две активности испреплићу и надопуњују, овакав распоред насеља условљен је занимањем становништва. Бројнији су засеоци у јужном и источном делу Плавна што је последица повољнијих природних услова. Стални извори и плодније тло у том делу привукли су најстарија насеља.

Потрага за пољоделским и посебно пашњачким површинама условила је дисперзију насеља по суседствима. Највећи број патронимичких заселака чине скупови посебно смештених кућа.

Величина и ширење заселака условљена је природном средином која није омогућила прерастање патронимичких заселака у окопољском простору у један низ. Неки патронимици као Ђурићи, Русићи и Опачићи, који су смештени на рубу најплоднијег дела поља, развили су се у бројно најјача суседства. Данас је, а и раније кроз историју, типична кућа грађена од камена и покривена каменом плочом. У најновије време камени кров се замењује црепом. Куће су приземне или на спрат, са различитом наменом. Приземни део зграде обично се користи за привређивање, а спрат за становање. Привредне и стамбене зграде раније нису биле одвојене, а 80-тих година 20. века куће су грађене без плана, па је тлоцрт заселака неправилан.

Слика 16. Заселак Кураице у источном делу села (Извор: www.plavno.net)

Око зграда нема дворишта, а ни улица одговарајућег смера и ширине. У акцији “Олуја” 1995. дошло је до девастирања свих стамбених објеката и помоћних зграда у селу. Осим тога, запаљено је преко 50 кућа, највише у засеоцима Грубори и Карановићи. Сва материјална добра су отуђена.

НАЈЗНАЧАЈНИЈЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ

Културно-историјске вредности су они објекти који су настали радом човека у прошлости и садашњости. Ови објекти најчешће имају велику вредност па су као такви један од главних разлога посете туриста неком подручју. Тако, ови објекти могу бити самосталне туристичке вредности.

Плавно је насеље које располаже са одређеним бројем културно-историјских споменика, цркава и археолошких налазишта, што уз велико природно богатство може бити добра основа за развој туризма.

АРХЕОЛОШКА НАЛАЗИШТА

По налазима из каменог доба, неолита, Плавно спада у неколико познатих налазишта у книнској околини. У железно доба, у оквиру “либурнске” културе насеља су се налазила на простору данашњих заселака Јовичићи, Ђурићи и Русићи, као и на брду Жабинац. Остаци предроманичких цркава нађени су у Плавну и у суседном Бендеру. Ови локалитети нису туристички уређени па није могуће њихово разгледање.

Осим ових налазишта, у Плавну постоје и остаци римског аквадукта који је снабдевао водом римски гарнизон Бурнум. Стационирани гарнизон Бурнум од народа назван Тројанград се налази изнад десне, високе кањонске обале реке Крке. Изградиле су га римске легије, након завршетка трогодишњег илирског рата. Иако је овај логор саграђен изнад обале реке, све до изградње аквадукта овај логор се снабдевао водом тако што је иста доношена ношењем.

*Слика 17. Траса римског аквадукта кроз долину Рдаљевца
(Извор: Археолошки музеј Задар)*

Легијски гарнизони који су примали воду путем аквадукта нису се снабдевали из реке него је вода долазила директно са извора. Према хидрографској ситуацији овај крај је могао једино тражити решења у северноисточном делу овог подручја. У том правцу позната су и непресушна врела: 22 километра ваздушне линије удаљено је врело Зрмање, 21 километар од Бурнума налазе се и стална врела и извори на подручју Плавна. У извештајима из тог доба спомиње се да је вода долазила из смера Радљевца. Траса је водила из смера Книна кроз долину

Радљевца према Плавну. Код засеока Вундуци пут се рачва у четири правца. Пут који изискује пажњу је онај који води према извору Глиб. Врело Глиб је најиздашније на подручју Плавна. У том правцу се налази и Торбичка пећина из које је некада стално истицала вода, а сада само у периоду великих киша. Данас, у долини Радљевца, су видљиви усеци у стенама који указују да је некада овим правцем пролазила траса римског аквадукта (*Илаковац, 1982, 39*).

ЦРКВЕ

Храм Св. Георгија. Ова црква се налази у близини заселака Вукобрати, Русићи и Бурсаћи. Овај храм је подигнут 1618. године, а у његове зидове су уграђене средњовековне сполије. Иконостас је завршен око 1750. године, када је црква и обновљена. Иконостас је у то време радио познати иконописац Вуко Сударевић. Обновљена црква је урађена као једнобродна много већа грађевина, са правоугаоним наосом, застртом таваницом и полукружном апсидом на истоку. Дограђен је и велики звоник са пирамидом на коме се налази највећи број сполија. За ову цркву, као и за остале православне храмове на подручју Далмације је карактеристично да су грађене у романичком и предроманичком стилу јер су Млечани забрањивали православном народу изградњу у неком од српско- византијских стилова. Црква Св. Георгија и Плавно спадају под парохiju III книнску. Због смањеног броја верника ради грађанског рата 1991-1995 литургије се одржавају само једном месечно.

Слика 18. Храм Св. Георгија (Фото: Б. Кордић, 2007)

Храм Св. Ђурђица. Ова црква је релативно млада грађевина. Саграђена је 2005. године у близини засеока Зорићи и представља најмлађи православни храм у епархији далматинској. Дана 27. јуна године 2005. епископ далматински Г.Г. Фотије освештао је црквени крст. Црква је посвећена празнику обнове храма Св. Георгија. Темљи ове грађевине су освештани много раније. То се десило пре Другог светског рата. Стил у коме је изграђена ова црква идентичан је стилу храма Св.Георгија, једнобродна грађевина са полукружном апсидом на истоку. Овај храм је уствари реплика храма Св. Георгија само у мањој форми.

Слика 19. Храм Св. Ђурђиц (Фото: Б. Кордић, 2007)

Братска кућа. Поред храма Св.Георгија се налази приземна “братска кућа” у којој је Доситеј Обрадовић основао прву школу у Плавну и почетком 1770. године написао дело Ижица или Друга Доситејева буква. Директор школе у Плавну Данило Петрановић записао је да је “братска кућа” обновљена 1911. године у време стогодишњице Доситејевог смрти. Тада је покривена “шилмом”, неотесаним комадима дрвета. Поново је обновљена 1935. године, затим 1961. године и средином осамдесетих година. Зидови и кров почели су да се обрушавају након “Олује”, па је темељно обновљена у јесен 2004. године, уз финансијску помоћ плавањаца из Батајнице. Дуго се одржавао и храст, који је наводно, засадио сам Доситеј, а из тог дрвета израстао је млађи храст ког народ везује за тог великог српског просветитеља.

Слика 20. Братска кућа поред цркве Св.Георгија (Фото: Б. Кордић 2007)

Слика 21. Спомен плоча Доситеју (Фото: Б. Кордић 2007)

ОСТАЛЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ

Летњиковац краљице Лепе и Турска каца. Народно предање везује уз Плавно краљицу Лепу, наводно моћну, средњовековну личноаст, а у роману Краљица Лепа Еугена Кумчића пише да је она имала летњиковац на узвишењу изнад данашњих заселака Ђурићи, Зорићи и Перићи. Све до краја XX. века ту су били остаци зидина. На темељима летњиковца краљице Лепе, наводно је турски командант санџаката Клиса, Дурак-бег (Врански), такођер подигао летњиковац. Осим овога на овом простору је и подигнута знаменита турска каца. Она је једна од утврда средњовековно граничног града Туклеч. Зидине су приметне и дан данас али доста девастиране, а висина им је преко десет метара.

Од осталих споменика културе на подручју Плавна су још важни за споменути **гранични камен** који означава границу тромеђе између Западне Босне, Лике и Далмације. Направљен је у облику троугла где су све три стране постављене плоче са називима ових географских подручја. Данас је овај споменик оштећен. Неколико метара од овог објекта се налази импозантан Споменик устанку народа Босне, Лике и Далмације. Дана 27. јула 1941. на овом простору је подигнут устанак против фашизма, превасходно против усташког покрета. Споменик је постављен седамдесетих година прошлог века и висок је преко три метра. Направљен је од алуминијума који чини три издвојена “рога” симболично приказујући три подручја са којих се народ дигао на устанак против фашизма.

Слика 22. Споменик устанку народа тромеђе (Фото: Б. Кордић, 2007)

ЕТНО-ГАСТРОНОМСКЕ ВРЕДНОСТИ

Некада су етно-гастрономске вредности имале значајну улогу у животима становника овог краја. Данас, знајући догађаје који су обележили последње године XX. века овакав друштвени живот је у потпуности нестао. Ако би се приступило активној стратегији туристичког развоја овог подручја етно-гастрономске вредности би поново могле бити афирмисане представљањем догађаја онаквим какви су некада били. Дешавања која су некада биле саставни део живота плаваћаца, а данас нажалост нису су: сијела, прела, сеоски празници и сеоска слава.

Прела су заједничка окупљања која се организују повремено. Заказује се предење и чешљање конопље и вуне. Народ се у тим моментима шали, прича занимљиве приче, међусобно се задиркује, ствара нова познанства, пријатељства и договоре о послу. На прелима се рађају нове љубави које су често завршавале браком. Појавом нових технологија забаве овај обичај је и пре рата (1991-1995) почео да замире те је данас веома редак.

Сијела су окупљања која се догађају готово свако вече, поготово зими у одређеној кући, где се млађи и старији играју капања, мишања и кајишења (сакривања и проналажења разних предмета), која се завршавају награђивањем или кажњавањем. За овај догађај је карактеристично да има изражен такмичарски дух, добро расположење и дружење. Ови обичаји се дешавају у кућама где су домаћини веома гостољубиви. За туристе би ова друштвена појава била веома интересантна, поготово пошто се потребе савременог туристе мењају. Данас, туриста тражи традиционално и природно што је у савременом свету готово и нестало

Сеоска слава која је у Плавну Свети Сава прослављана је у селу као најважнији празник и имала је велики значај за плаваћце. Народ би присуствовао литији која се одржавала код цркве Св.Георгија. Становништво би певало народне песме, долазили би гости из околних села. Гозбе које су рађене у част славе су представљале дане благостања у селу, поготово за млађе нараштаје, јер је познато да је овај крај био веома сиромашан. Коло се игра празницима и недељом на најпогоднијим местима у селу или засеоцима. Прате га гусле, дипле и свирале. У игри се смењују песме и надметања мушкараца у разним дисциплинама (за овај крај је карактеристична игра боћања).

ТУРИСТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ У ОКОЛИНИ СЕЛА

У ближој те релативно већој удаљености од Плавна постоји велики број излетишта која изазивају велику пажњу. Овај елемент туристичке понуде је врло битан за привлачење посетилаца у Плавно јер сам по себи, односно богатством биодиверзитета и израженом атрактивношћу предела обогаћује туристичку понуду Плавна.

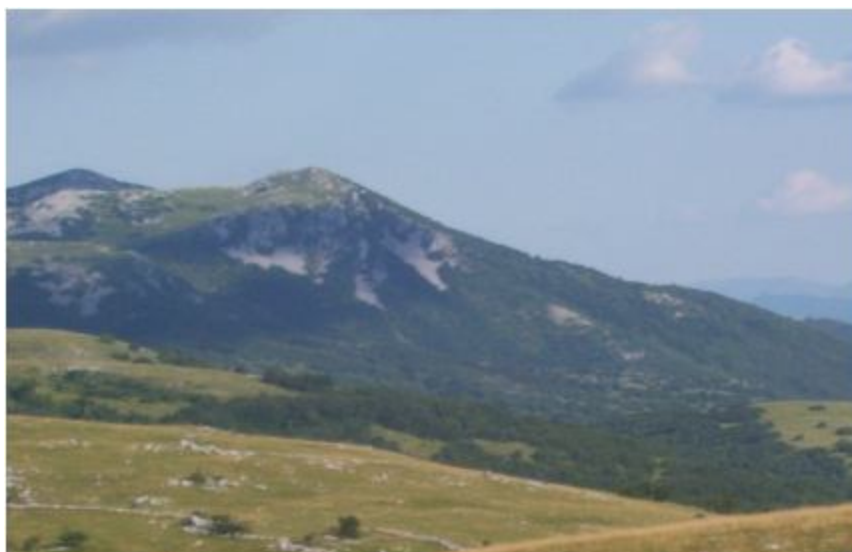
КНИН

Град Книн је смештен на југо-источним падинама брда Спас које доминирају книнском завалом, обрубљеном речним токовима Крке, Радљевца, Орашнице и Бутижнице. У Книну се налазе одређене културно-историјске знаменитости. Книнска тврђава се налази на брду Спас која вуче своје постојање још из римског доба па све до боравка Турака на овом подручју када је и дограђивана. Налази се на надморској висини од 345 метара, дугачка је 470 метара и широка 110 метара. Данашњи изглед је добила за време владавине Венеције (1688-1713). Састоји се од северног, средњег и јужног града. У склопу тврђаве се налази музеј који броји 2.320 експоната из археолошке и етнографске збирке. Читава тврђава је испреплетена тунелима, бункерима, подрумима и тамницама. Такођер, тврђава има и своју оружарницу. Осим овог споменика културе у Книну се налазе и Препарадија која је раскошна зграда саграђена у време Аустро-Угарске, католичка црква, те православна Црква Покрова Пресвете Богородице једна од ретких која је саграђена у српско-византијском стилу, а која се налази у самом центру Книна подно Книнске тврђаве. Осим културно-историјских вредности које се могу посетити у Книну постоји и могућност јахања и рафтинга низ Крку у дужини од 14 km. Такођер се организују и излети пешачењем врлетима Динаре и Промине. Положај Книна је кроз историју увек био значајан, па тако и данас. Книн представља значајну саобраћајну тачку. Кроз град пролази магистрала Загреб-Сплит, затим регионални путеви који повезују Книн са Босанским Граховом, Задром и Шибеником. Овај град је и значајно раскршће железничких праваца, а то су пруга Загреб-Сплит и Унска пруга (www.knin.hr).

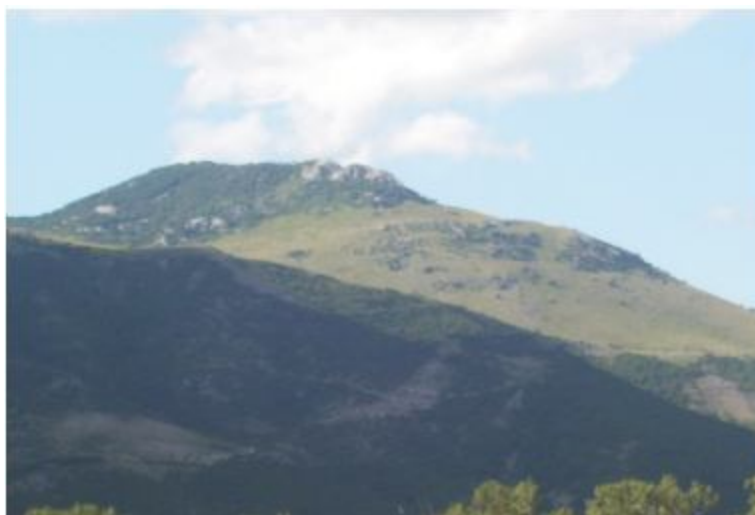
Слика 23. Град Книн (Фото: Б. Кордић, 2007)
ИЗЛЕТИШТА

Планина Орловица се налази на источним ободима плавањског поља и врло је доступна потенцијалним посетиоцима пошто успон на њу изискује неких сат и по времена од самог центра села.

Слика 24. Орловица (Фото: Б. Кордић, 2007)

Пењање на њене врхове је могуће путем планинских стаза које су давно формирали становници Плавна изгонећи стоку на испашу. Атрактивност се огледа у релативно стрмим странама које представљају изазов за излетнике и планинаре. Највиши врх је Орловац (1201 m) са ког се за време погодних временских услова као на длану види Книн, Буковица и Јадранско море. На Орловици се дан данас могу видети остаци старих камених боравишта тадашњих чобана.

Слика 25. Бобија (Фото: Б. Кордић, 2007)

Планина Бобија има такав положај и падине који омогућава лак приступ. Ова планина се налази североисточно од плавањског поља. Као и на Орловици постоје планинске стазе али и путеви, тако да је омогућен приступ путничким возилима. Карактеристише је планински гребен Бобија (1248 m), предивни предели, торови за овце, чувари што само по себи представља атракцију која приближава посетиоца природи и условима живота који су некада владали. На Бобији постоји и веома издашан извор питке планинске воде Бусовића точак. Посебна вредност Бобије се огледа у њеном положају, јер на овој географској позицији се налази тромеђа између Босне, Лике и Далмације која је и означена великим тромеђним каменом.

НП Крка је удаљен од Плавна неких 22 km. Основан је 1985. године, а има научну, културну и рекреативну намену. Смештен је на подручју Шибенско-Книнске жупаније, а обухвата површину од 109 km² уз ток Крке: два километра низводно од Книна до Скрадина и доњи ток Чиколе. Дужина слатководног тока Крке износи 49 km, а бочатог 23,5 km. Значајне притоке су Крчић, Косовчица, Орашница, Бутишница и Чикола. Са својих седам бигарних водопада и слапова и укупним падом од 242 m Крка је природни и крашки феномен. Извор Крке је право крашко врело, али занимљиво и јединствено по томе што се налази одмах испод водопада Топољски бук којег ствара Крчић, притока реке Крке. Водопад је висок 22 m, зими бучан, а лети безводан.

Слике 26 и 27. Део Скрадинског бука и Крке (Извор: www.nprkrka.hr)

У долини реке Крке се налази и један од старијих православних манастира, а то је манастир Крка из 1350. године, манастир је задужбина Јелене сестре српског цара Душана, која се удала за далматинског великаша Младена Шубића (*Шеша, 1965*).

Зрмања је хиљадама година пробијала свој пут до мора. Врело Зрмање је карактеристичног левкастог облика на дну којег вода богато избија. Уском и дигачком долином река тече омеђена пољима све до Кравље драге. Одавде улази у 200 m дубок кањон. Удаљена је од Плавна 25 km. Читавом долином тока реке Зрмање се може срести пуно културно-историјских вредности те велик број букова од којих међу познатије спадају Велики бук и Јанковића бук. Важно је напоменути постојање најстаријег православног манастира на овом подручју а то је манастир Крупа из 1317. године, који се налази уз истоимени водоток, притоку Зрмање. Овај манастир је задужбина краља Милутина (*Шеша, 1965*).

Слика 28. Централно било Динаре (Извор: www.summitpost.org)

Планина Динара је удаљена путем од Плавна 30 km, а ваздушном линијом само неколико километара. Она је планина у Динарском планинском систему на граници Хрватске и БиХ. Динара дели Ливањско поље од Сињског и Книнског те чини природну границу између Хрватске и БиХ. Динара је веома атрактивна планина са фасцинантним пределима и веома богатом флором и фауном. Као таква, представља једно од атрактивнијих излетишта у околини Плавна. Пружа се правцем северозапад-југоисток у дужини од 84 km и ширини од 10 km. Највиши врх (Троглав 1.913 m) се налази у Босни и Херцеговини, а врх Сињал (1.831 m) представља највишу тачку Хрватске. На Динари се налази и планинарски дом Брезовац. Успон на планину је могућ из три правца: Кнински (3 h), Крчићки (4-5 h) и Главашки – од врела Цетине (4,30 h).

МАТЕРИЈАЛНА ОСНОВА ТУРИЗМА

Иако се о туризму у Плавну није готово и не може говорити, ипак постоје антропогени и природни потенцијали који се могу искористити за ту сврху. Пре свега у Плавну треба уложити средства у развијање инфраструктуре која је слабо развијена, под овим аспектом улагања мора се изричито обратити пажња на изградњу угоститељских објеката, смештајних објеката, одређивање стратегије одрживог развоја, која би подразумевала адекватно коришћење друштвених и природних вредности. Затим, осмислити примерену пропаганду, организовати програме излета, анимацију за потенцијалне посетиоце и друге видове разоноде. Плавно мора ући у програм туристичке понуде града Книна. Ако се сагледају друге дестинације које заснивају своју економију на туризму и промет њихових гостију, Плавно тек треба да се туристички развије. Да би Плавно стигло на туристичку мапу потребно је много урадити. Данас, туристичка тражња вапи за другим видовима туристичке понуде као што су еколошки туризам, сеоски туризам, ловни туризам, културно-историјски туризам итд. те Плавно као такво тека сада има шансу да оствари своје позиције на туристичком тржишту. У овом селу никада нису постојали смештајни капацитети нити ресторатерски објекти у правом смислу те речи. Позиција Плавна је таква да ово насеље може врло лако привући потенцијале госте, близина магистралних саобраћајница и пруга ову констатацију поткрепљују. Осим тога један од најважнијих елемената јесте и близина Јадранског мора које је веома велики извор туриста.

САОБРАЋАЈ

Плавно одликује релативно слаба саобраћајна повезаност. Магистрални путеви и пруге имају своје позиције врло близу Плавну.

Важне магистралне саобраћајнице које пролазе врло близо Плавна су:

- Магистрални пут тзв. “Личка магистрала”, која пролази кроз Книн и води даље у три правца: према Сплитској, Шибенској и Задарској ривијери, удаљена је од Плавна свега 18 km;
- На Книн се везује и регионални пут из правца Босанског Грахова;
- Једна од најзначајнијих саобраћајница, а која пролази кроз Плавно јесте пруга Загреб - Сплит;
- Унска пруга пролази кроз Стрмицу која је удаљена од Плавна 23 km;
- Плавно је са околином повезано локалним путевима: Плавно - Книн (18 km), Плавно - Бендер (6 km) и Плавно - Голубић (14 km).

Што се тиче удаљености Плавна од градова у околини она је следећа: Книн 18 km, Задар 85 km, Шибеник 65 km, Сињ 76 km, Сплит 100 km, Босански Петровац 99 km, Бенковац 50 km, Обровац 73 km и Грачац 72 km. До Плавна данас вози локални аутобус на релацији Книн – Плавно два пута дневно иако је пре грађанског рата (1991–1995) полазио из Книна за Плавно на сваких 45 минута. Осим овог вида превоза према Плавну возе и приватни такси превозници.

РЕЦЕПТИВНИ КАПАЦИТЕТИ

У Плавну, данас, не постоје угоститељски објекти, како смештајни тако и ресторатерски, али постоји могућност изградње одређених или адаптација неких објеката. Један од објеката који би се могао преуредити за смештај јесте постојећа основна школа која данас нема своју

намену. Овај објекат располага са потребном инфраструктуром у виду струје, водовода, асфалтног прилаза и паркинга те се налази на доброј позицији у самом центру села. Што се тиче квалитета смештаја овај објекат је релативно млад и модерно грађен тако да уз правилан приступ при адаптацији може имати јако добар распоред. Наиме, укупна квадратура је релативно велика па омогућава остваривање великог броја соба.

Осим овога, у Плавну би се могли изградити различити смештајни објекти наравно, уз привлачење инвеститора. Неки од тих објеката би могли бити бунгалови, кампови и планинарске куће. Што се тиче бунгалова требало би одредити најповољнију локацију и обезбедити потпуну инфраструктуру. Ови капацитети би били повољни за смештај нпр. студената који би одрађивали праксу у природи, такођер, овде би се могли смештати ученици основних и средњих школа који би долазили на едукативно-рекреативну наставу.

Кампови исто као и бунгалови захтевају изградњу инфраструктуре. Што се тиче изградње планинарских домова они на овим просторима имају јако упориште за своје постојање. Пре свега постоје повољне природно-географске вредности. Уз ово планине око Плавна имају повољан распоред терена који је веома битан ради позиционирања планинарских домова. Најповољније позиције за изградњу ових објеката су подножја око врха Бобије и западна страна планине Орловица. Наравно, изградња оваквих објеката изискује истраживање терена и обезбеђивање потребне инфраструктуре у виду струје и водоснабдевања. Такођер се може више афирмисати приватни смештај. Требало би анимирати локално становништво да се више окрене овој делатности. Једини хотел који се налази у близини Плавна јесте хотел Миховил у Книну.

Хотел Миховил се налази у самом граду Книну и удаљен је од Плавна 18 км. Овај смештај може послужити као база потенцијалним посетиоцима Плавна, поготово оним посетиоцима који упражњавају културно-историјски, ловачки или рекреативно-излетнички туризам. Располаже једнокреветним, двокреветним и трокреветним собама са телевизијом и сателитским тв сигналом. У склопу хотела постоје ресторан са медитеранско-континенталном кухињом и кафе-бар. Укупно располаже са 75 соба (www.knin.hr).

На ужем подручју села не постоји ни један ресторатерски објекат. Пре грађанског рата у Плавну је постојала кафана Башинац која се налазила у самом центру насеља. У својој понуди је имао специјалитете локалне кухиње. Упрошлом рату овај објекат је девастиран. Овај вид туристичке понуде би требало развијати кроз привлачење инвеститора који би изградили нове ресторатерске објекте високе категорије и традиционалне гастрономске понуде карактеристичне за овај простор.

ПОСТОЈЕЋИ И ПОТЕНЦИЈАЛНИ ОБЛИЦИ ТУРИЗМА

Различите природне и антропогене вредности којима располаже Плавно омогућавају развој разних облика туризма. Данас су неки облици туризма као ловни, излетничко – рекреативни, сеоски и здравствено – бањски на самом почетку развоја, али уз правилну стратегију и професионалан приступ сви ови облици туризма могу остварити веома добре резултате.

Ловни туризам постоји на подручју Плавна али је у самом зачетку. Наиме, на овом простору већ постоје одређена државна ловишта која су дата на концесију. Неколико година уназад долазе ловци из разних крајева Европе. Најчешће су смештене и приватном смештају код локалног становништва. Осим ловних подручја на Бобији као што је простор Јелових тавана

постоје ловна подручја на Орловици на осталим окопољским узвишењима. На овим планинама живи велики број дивљих животиња (дивље свиње, вукови, лисице, зечеви и разне врсте птица) које представљају омиљену ловину свих ловаца. Један од недостатака је непостојање ловачког дома, но овај проблем би се лако дао решити у сарадњи са ловачким савезом и локалном заједницом. Задивљујућим природним лепотама и добрим условима за лов овај би се крај могао представити као атрактивна туристичка дестинација.

Слике 28 и 29. Ловишта “Плавно” и “Јелови тавани” (Фото: Б. Кордић, 2007)

Излетничко - рекреативни туризам. Плавно располаже сликовитим пределима како у самом месту тако и у ближој и даљој околини те тако постоји могућност за дуже задржавање туриста. На основу овога могу се организовати разне излетничке туре како на Бобију тако и у НП Крку, кањон Зрмање и на Динару. Да би овај облик туризма заживео потребно је побољшати инфраструктуру која би подразумевала водоснабдевање, цесте, електрификацију, изградњу планинарских домова и изградњу смештајних капацитета. Није довољно само располагати са одређеним природним потенцијалима него их је потребно уредити ради развоја туризма на прави начин. Све ово је допуњено са постојањем споменичког наслеђа као што су: Споменик устанку народа тромеђе, Камен тромеђе, Црква Св.Георгија, Турска каца и налазишта римског аквадукта.

Здравствено - бањски туризам у Плавну може имати велико упориште, јер су услови за развој овог облика туризма веома повољни. Постојање шумских комплекса, одличне микроклиматске специфичности са карактеристикама ваздушне бање (Бобија, Орловица, Гологлав итд.) и велика ливадска пространства обрасла ливадским биљем су довољна да поткрепе овакве закључке.

Сеоски туризам. Овај облик туризма би требао заузимати примарно место у развоју туризма на овом подручју уопште. Најпотпунији доказ овој тврдњи јесте аутентичан сеоски амбијент. Та аутентичност се огледа у постојању сеоских домаћинстава која су сачувала традиционални облик живљења, обичаје, изворе еколошки здраве хране и еколошки сачуваног окружења. Ови саставни делови сеоског живота у његовом изворном облику су данас веома тражена туристичка роба која у савременом свету све више проналази своје конзументе. Наравно, овај облик туризма треба приближити локалном становништву, упознати га како овај облик туризма функционише и на тај начин припремити становнике Плавна.

ЗАКЉУЧАК

Чињеница да недалеко од Плавна пролази неколико важних саобраћајница, омогућава релативно лако укључивање овог простора у туристичке токове Северне Далмације. Уз то овај простор располаже значајним природним вредностима. На основу овога могло би се активирати више врста туристичких кретања. Еколошки чисто подручје, разноликост биодиверзитета и изазован рељеф могу осигурати веома богату туристичку понуду те бити покретачки импулс за потенцијалне посетиоце. Изражен проблем који се јавља јесте тренутна саобраћајна инфраструктура Плавна која поставља ово село на маргину туристичких кретања.

Када се сагледају ове чињенице долази се до констатације да постоји добра основа за развој туризма у Плавну, али је неопходно предузети одређене акције. Ови кораци требају бити усмерени, пре свега, на развој инфраструктуре и развој одређених облика туризма:

- излетничко-рекреативни туризам (велик број атрактивних локација),
- ловни туризам (постојање ловних подручја),
- сеоски туризам (еколошки здрава средина, еколошки здрава храна и јака сеоска традиција) и
- здравствено-бањски туризам (карактеристике ваздушне бање).

Да би се развијали споменути облици туризма потребно је уврстити Плаву у туристичку понуду града Книна. Затим, осмислити туристички индентитет и маркетинг стратегију које би се презентовале путем публикација, брошура, водича и осталих писаних и звучних медија. Активирати локално становништво, оно које је у стању да активно учествује у овој делатности. Најважније од свега јесте привлачење страних инвеститора који могу препознати туристичке потенцијале Плавна те сачинити туристичку понуду богатог садржаја.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Кулишић, К., 1936, Плавно у Далмацији, Просвјета, Сарајево.
- Плавша, Ј., 1997, Становништво книнске крајине, ПМФ Институт за географију Нови Сад.
- Илаковац, Б., 1982, Римски аквадукти на подручју Северне Далмације, Изванредно издање Загреб.
- Десница, Б., 1923, Како је насељен крај од Плавна до Жегара у Северној Далмацији, Државна штампарија СХС Београд.
- Цвијић, Ј., 1926, Геоморфологија II, Завод за уџбенике и наставна средства Београд.
- Фригановић, М., 1961, Поља горње Крке, Географски институт Загреб
- Загреб.
- Роглић, Ј., 1951, Унско-коранска зараван и Плитвичка језера, Географски гласник, Загреб.
- Шеша, Т., 1965, Плавно, Географски инстиут Загреб, Загреб.
- Група аутора, 2005, Стрмица: људи и догађаји, Српско културно друштво Зора - Книн, Београд.
- www.google-earth.com
- www.plavno.net
- www.map-of-croatia.co.uk
- www.summitpost.org
- www.wikipedia.com
- www.crorivers.com
- www.npkrka.hr
- www.knin.hr

КРАТКА БИОГРАФИЈА

Аутор овог рада Бојан Кордић је рођен 03.05.1977. године у Сиску, Република Хрватска. Основну школу “Душан Ђорковић” и средњу електротехничку школу “Браћа Ханжек” до трећег разреда завршио је у Петрињи. У Петрињи је живео до 1995. године. У Београду живи од 1995. године. Дипломирао је на средњој електротехничкој школи “Никола Тесла” у Београду 1996. Након тога је 1998. године уписао Вишу туристичку школу у Београду на којој је дипломирао 2004. године. Потом, 2005. године уписује трећу годину студија на ПМФ Нови Сад; Департман за географију, туризам и хотелијерство. У међувремену је радио у туристичким агенцијама “Conte travel” и “Uranopolis” на пословима продаје, промоције и планирања туристичког тржишта.

Нови Сад, 2007.

Бојан Кордић